

Jože Kos Grabar ml.

ALTERNATIVNA SCENA V MARIBORU IN OKOLICI V '80 LETIH XX. STOLETJA

Usedline, poudarki, izbirki ..., ki so preživeli čas

Opomba:

Pričujoči sestavek, napisan v letu 2013, je bil objavljen v reviji Dialogi, št. 10/13, ki je prosto dostopna na spletni strani: <http://www.aristej.si/slo/PDF/Dialogi%2010%2013.pdf>

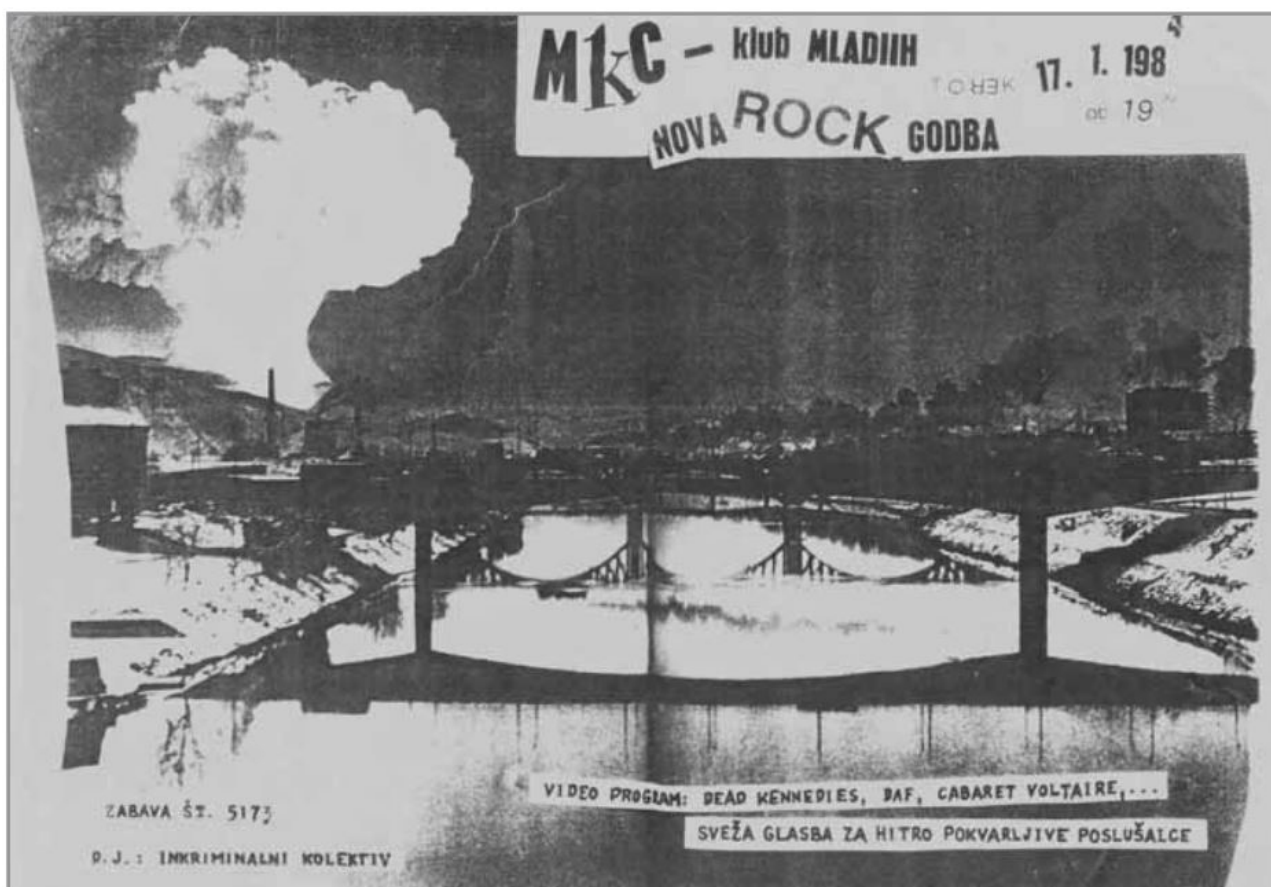
KAJ?

Tema pričujočega sestavka je sintezni prikaz alternativne scene (kratko: alter-scene) v Mariboru in njegovi ožji regionalni okolici v osemdesetih letih XX. stoletja. Besedna zveza '**alternativna scena**' je sama po sebi vsebinsko pomanjkljiva, pomensko premalo določna, a je v pričujočem sestavku rabljena iz dveh razlogov: (a) pojem 'alternativa' je bil v takratnem času pogost del javne govornice; (b) besedna zveza 'alternativna scena' je priročna spričo njene jedrnatosti. Ob tem jo je vendarle potrebno vsebinsko določneje opredeliti. V tem prispevku 'alternativna scena' pomeni zbir raznolikih mladinskih, novatorskih in/ali svojevrstnih (sub)urbanih kultur in subkultur, ki so bile javno navzoče in na različne načine družbeno radikalneje delujoče v Mariboru in njegovi okolici v osemdesetih letih XX. stoletja. Pri tem ne gre samo za kulturo v ožjem pomenu besede (umetnost, proizvodnja estetskih učinkov), temveč tudi v širšem smislu, tj. zajemajočem proizvodnjo vrednot, osebnih in kolektivnih stališč o raznolikih družbenih temah, socialnih odnosov in vsakdanje življenjske prakse protagonistov prej omenjenih (sub)kultur. V tako opredeljeno alternativno sceno so sodile novovalovske, punkerske, hard-corevske, radikalno novatorske, eksperimentalne, posebne/redke/neetablirane ipd. kulturne, družabne, medijske, politične in še kakšne prakse. Kar jim je bilo skupnega, so bila naslednja **vrednostna izhodišča**: verodostojnost, izvirnost, radikalnost, kritičnost, zavzetost, ofenzivnost, samosvojost, iskateljstvo, neukalupljanje, novo.

ZAKAJ?

Ob zazrtju dve do tri desetletja nazaj se premišljujoči osebi nujno utrne osrednje vprašanje: zakaj je takratna alternativna scena (v Mariboru in drugje po Sloveniji) sploh počela vse tisto, kar je počela? Kaj je bil njen osrednji motiv? Avtor tega prispevka menim, da je bilo to početje poskus

odgovora protagonistov in protagonistk omenjene scene na naslednje, v tistem času znotraj dotične scene neizrečeno ali vsaj premalo izpostavljeno **vprišanje**: kako, preko česa, kje, s kom in s čim se osebno/individualno, skupinsko, tj. ožje-kulturno-slojno-generacijsko in obenem širše družbeno samoaktualizirati, samorealizirati, opredeliti in uresničiti zaželjeni način ter vsebino lastnega življenja? In dalje: kako izoblikovati svoj osebni in družbeni obraz/podobo/imidž, v kaj vse izliti svojo vitalnost in predvsem ustvarjalnost kot najodličnejši del le-te? Kako si vzpostaviti zaželene stvarne življenjske prakse in temeljne možnosti zanje (družbeni odnosi, prostori, denar in druga materialna sredstva ...)? S tovrstnim vprašanjem oz. vprašanji se sooča vsaka generacija ljudi. In vsaka skuša na občečloveško univerzalno, 'večno' humano osnovo (ki ji pač nobena generacija ne more uiti oz. je spremeniti), zarisati svoj posebni pečat, sebi lasno, izvirno svojevrstnost svojega nehanja. Takšnega cilja si vede ali nevede seveda ne zastavi in k njemu dejavno ne stremi celotna vsakokratna generacija, pač pa le njen najbolj propulziven, ustvarjalen del.

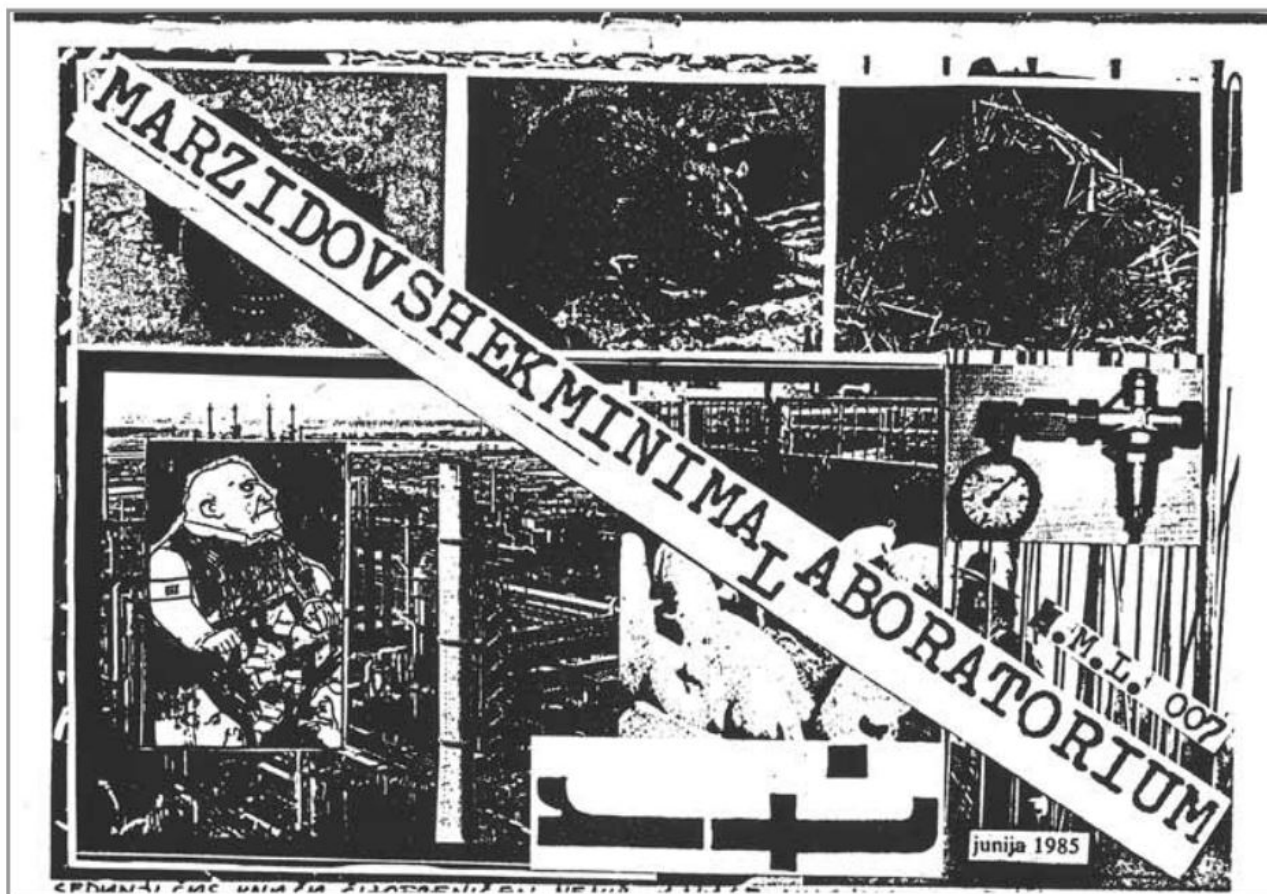

Jože Kos Grabar ml., Inkriminalni kolektiv, Sveža glasba za hitro pokvarljive poslušalce (plakat – vabilo na glasbeni večer nove rock godbe z video programom; MKC - Klub mladih, 17. 1. 1984, zabava št. 5173, D. J.: Inkriminalni kolektiv)

ZA KAJ, PROTI ČEMU?

Tok družbene zgodovine kaže usmerjenost k širjenju polja enakostne, vzajemne svobode posameznika in družbenih skupin (etničnih skupin in narodov, verskih, slojnih oz. razrednih, sub/kulturnih, političnih, spolnih ... skupin). Zdi se, da vsaka generacija ljudi skuša k temu toku dodati svoj delež – seveda ne vsa, pač pa njen manjši ali obsežnejši svobodoljubni del. In nekatere etape v zgodovinskem razvoju človeštva predstavljajo korake k širjenju omenjene svobode, druge pomenijo stopicanje na mestu in tretje (začasno) nazadovanje.

Tudi alter-scena, o kateri je v tem prispevku govor, je v osnovi stremela k **širjenju polja svobode**, in sicer tako svoje lastne kolektivne ter svobode posameznikov-protagonistov scene kot tudi širše družbene – ker je pač vedela in/ali čutila, da je do obstojne prve mogoče priti le preko druge. Toda vprašati se je treba, za vsebinsko kakšno svobodo je tej alternativni sceni pravzaprav šlo? Poleg svobode druženja, zabave, kulturnega ustvarjanja, izražanja lastnih idej na raznolike načine (neposredno, npr. preko obleke, pripone in/ali lastnih, avtonomnih občil ter posredno, tj. preko javnih sredstev množičnega obveščanja), kar je bilo nedvomno skupno celotni alter-sceni, so bile v njenih delih prisotne tudi usmeritve k svobodi raznih oblik uživanja (na robu ali na drugi strani takratnih predpisov), nadalje usmeritev k politični 'svobodi' oz. strankarskemu pluralizmu, k zasebni gospodarski pobudi in k višji stopnji nacionalne samostojnosti. Pri tem se je scena soočala s čisto nasprotnimi idejami takratne relativno monolitno ukrojene 'uradne družbe', tj. z etabliranimi subjekti kot nosilci omenjenih nasprotnih idej. Večini od teh vsa ali vsaj nekatera prej navedena stremeljenja scene niso bila povšeči. Seveda je pri tem šlo predvsem za takratne organe in organizacije oblasti ter z njo povezana množična občila. Stiki radikalnejših delov alter-scene s takratnim političnim vodstvom družbe, javnim tožilstvom, ljudsko milico, nekaterimi množičnimi občili, miru željnimi stanovalci zato niso bili zmeraj medsebojno naklonjeni – prej nasprotno. Vendar je treba poudariti, da je bil odnos alter-scene kot celote do takratne družbeno-politične oblasti neenovit: če so bili najbolj radikalni deli oz. protagonisti scene v antagonističnem odnosu do oblasti, so bili drugi deli scene v konstruktivno kritičnem, tretji v dialoško-sodelujočem odnosu, četrti pa brez odnosa do nje.

Mario Marzidovšek, Steyer comp. (ovitek za kaseto, M.M.L. 007, junij 1985)

KDO?

V alternativni sceni '80 let so bili zastopani raznoliki družbeni sloji in skupine. Skupne družbeno-ekonomsko-slojne podlage ni imela, saj so jo sestavljali mladi ljudje iz raznolikih družbenih stratusov, izhajajoči tako iz mesta kot tudi iz širše suburbane, mestoma podeželske okolice Maribora. Tudi ožje kulturna in družbeno-idejno-vrednostna usmerjenost protagonistov scene ni bila enotna oz. homogena, enako tudi ne izbira osrednjih izraznih načinov njihove kulturne ustvarjalnosti (glasba, likovnost, leposlovje ...).

Glavnina protagonistov scene je domovala oz. geografsko izviralala iz območja, ki ga v **regionalni okolici Maribora** zamejujejo na severu državna meja, na zahodu Ruše, na jugu Slovenska Bistrica, na jugovzhodu Ptuj in na vzhodu Lenart. Glavnina ljudi, ki so sceno sestavljali, je glede na število in koncentracijo tukajšnjega prebivalstva seveda prihajala iz Maribora in njegove neposredne okolice. Pomemben del je prihajal iz okolice Sladkega vrha, izpostavljene so bile tudi Ruše in Slovenska Bistrica.

Alter-sceno so organizacijsko in po ustvarjalni plati nosili izpostavljeni in intenzivneje delujoči

posamezniki ter manjše skupine, ki so bili primarno aktivni na naslednjih področjih: glasba, vizualne umetnosti, množična občila/mediji in založništvo, družbeno-politična angažiranost in esejistika, leposlovje. V nadaljevanju so navedene osebe in skupine, ki so se na teh področjih izkazovale.

Na **glasbenem področju** je šlo za pankerske, novovalovske in hard-corevske skupine (Center za dehumanizacijo (CZD), Masaker, Božjast, Džumbus, Soft & Simple, P.U.J.S. ...), za eksperimentalne rock zasedbe (Nebodigatreba s Tralfamadorja, Avankurent – Rajko Muršič, Zmago Jesenik) in za inovativne solo-glasbenike (Mario Marzidovšek, Peter Tomaž Dobrila ...). Nekateri med naštetimi so se izkazovali tudi pri svojih organizacijskih prizadevanjih, usmerjenih v povezovanje scene, vodenje in pripravo klubskih in koncertnih prizorišč, posameznih koncertnih ipd. dogodkov, glasbeno založništvo in množično medijske predstavitve. S tem v zvezi je treba poudariti prispevke Maria Marzidovška, Dušana Hedla, Marka Derganca, Viljema Muzeka, Bojana Tomažiča, Jožeta Kosa Grabarja, Rajka Muršiča in še koga.

Na **področju vizualnih umetnosti** so nove, samosvoje, 'alternativne' pristope ubirali Mario Marzidovšek, Jože Slaček, Beno Artnak, Tomaž Zupančič (takrat Vrlič), Stane Kren, Didie Šenekar, Dominik Šolar in drugi. Našteti so svojo vizualno ustvarjalnost uresničevali v raznolikih 'vizualnih tehnologijah' (slikarstvo, video, fotografija, mail art, poslikava vrat ...) in znotraj samega slikarstva v raznolikih tehnikah (olje, akvarel, grafika, kolaž, praskanke na fotografskem filmu ...).

Na **področju množičnih občil in založništva** je treba v prvi vrsti omeniti Kmečke in rockodelske novice ter pobudo za vzpostavitev Mariborskega radia Študent.

Kmečke in rockodelske novice (kratko K'r'N) so bile časopis z lastno glavo misleče mariborske mladine. Začetki tega "stalnega občasnika za marginalna in druga vprašanja" segajo v konec leta 1983, ko se je razvil iz tedanjih informativnih biltenov Kluba mladih oz. Centra za prostočasovne dejavnosti mladih, delujočega v okviru Mestne konference Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) Maribor. K'r'N so izhajale v obdobju 1984–1988 in so bile v Mariboru nekak sopotnik študentske, družbeno teoretske Katedre. Za razliko od te so bile pripravljane na fanzinsko-časopisni način, objavljane kot variabilno-periodična publikacija in vsebinsko osredotočene na dejavnosti lokalne mariborske scene (ne zgolj alternativne). V K'r'N so svoja razmišljanja o družbi, vsakovrstne besedne in likovne družbeno-kritično, kulturniške in zabavne umotvore, predstavitve lastnih projektov ipd. objavljali subjekti treh vrst: družboslovno izobraženi mladi intelektualci, ZSMS-jevski aktivisti in nekaj alternativnih subkulturnežev. V celoti gledano je šlo za pripadnike in pripadnice mariborske mlade oz. mlajše generacije med 18 in 30 leti, ki so se izkazovali s težnjo in sposobnostjo po lastni, avtonomni refleksiji aktualnih družbenih dogajanj ter svojega položaja in stremljenj znotraj njih. Spričo tega so občasno, zlasti v začetnem obdobju, K'r'N zapadle v 'napeta

razmerja' s posameznimi deli uradne družbe, a se je to tudi zaradi njihove umeščenosti v okvir pisane množice civilno-družbenih dejavnosti pod okriljem takratne idejno pluralistično usmerjene ZSMS postopoma uneslo. K'r'N so bile v Mariboru pomembne del takrat živahno brbotajoče civilne družbe oz. novih družbenih gibanj, ki so skupaj – kar je dandanes moč ugotoviti za nazaj, ker takrat, sredi samega dogajanja, to pač (vsem) še ni moglo biti razvidno – prispevale svoj nemajhen delež k takratnim družbenim spremembam. Sodelavci in sodelavke K'r'N niso bili zgolj seštevek projektno povezanih posameznikov in posameznic, temveč so predstavljali svojo lastno, notranje intenzivneje povezano, družabno, specifično mikro-kulturno sceno. Med sodelavci K'r'N velja omeniti naslednja imena: Vasja Eigner, Aleš Razpet, Andrej Fištravec, Jože Kos Grabar, Didie Šenekar, Dominik Šolar, Urška Černe, Darinsko Kores Jacks, Lucijan Vihar, Marko Lesar, Božidar Novak, Rajko Muršič, Gorazd Zupan, Janez Štemberger, Irena Hrast, Boris Kolar, Bojan Labovič, Peter Japelj, Nino Mureškič Simptomatično je, da so se sodelavci/-vke pod svoje prispevke zlasti v začetnem obdobju podpisovali s psevdonimi.

Skoraj istočasno s K'r'N, tj. konec leta 1983, je bila porojena organizirana pobuda za formiranje samostojnega, mladini namenjenega radia v Mariboru. Pobudi je izhodiščno botrovalo pomanjkanje aktualne, novatorske, nekomercialne glasbe v radijskih programih, slišnih v Mariboru in okolici. V januarju 1984 je skupina alternativno-kulturno-medijsko zainteresiranih mladcev v Klubu Mladih organizirala javni pogovor z naslovom »Medijska ponudba glasbe pri nas«. Na tem pogovoru oz. okrogli mizi je bila (med drugim) izoblikovana zamisel in hkrati samoorganizirana pobuda za »Mladinski radio Maribor«. V začetnih letih delovanja pobudnikov za radio so bile v igri različne možnosti za uresničitev radijskih interesov pobudnikov: od širitve slišnosti ljubljanskega Radia Študent (RŠ) preko formiranja mariborske redakcije RŠ-a do samostojno delujočega, mladinsko-študentskega radia v Mariboru. V marcu 1988 je bilo na pripravljalnem zboru sodelavcev-iniciatorjev za radio odločeno, da bodoči radio ne bo poimenovan »Mladinski radio Maribor (MRM)«, »Mariborske redakcije Radia Študent«, "Radio Študent Maribor – Inicijativa MARŠ" ipd. (kar so bila dotedanja poimenovanja nastajajočega radia oz. iniciative zanj), pač pa »Mariborski radio Študent – MARŠ«. Po vrsti dejavnosti, ki so skupaj trajale nekaj več kot šest let in obsegale javno promoviranje pobude, pridobivanje politične podpore zanj (predvsem v krogih ZSMS), več poskusnih oddajanj, svetovalno pomoč Radia Študent iz Ljubljane, formiranje začetne, operativno delujoče radijske ekipe, zagotovitev začetnih prostorskih, tehničnih in denarnih sredstev, je MARŠ začel z rednim oddajanjem povsem na koncu '80 let XX. stoletja, natančneje na kulturni praznik dne 8. 2. 1990. Prej omenjena predhodna poskusna oddajanja so bila na različnih lokacijah v Mariboru: na Mariborskem otoku, v izložbi Trgovske hiše Merkur (danes H&M), v Domu ustvarjalnosti mladih in v prostorih nastajajočega radia na Gosposvetski cesti v Mariboru. Ekipo, ki je nosila

pobudo za radio skozi več let, je sestavljalo več ljudi, osrednji pa so bili: Andrej Fištravec, Jože Kos Grabar, Vasja Eigner, Aleš Razpet, Rajko Muršič, Irena Polak in drugi.

Na medijskem in (samo)založniškem področju je bila dejavna tudi skupina, poimenovana "Inkriminalni kolektiv". Ta je bila povsem neformalno organizirana in je predstavljala ohlapno subkulturno interesno povezavo nekaj posameznikov. Ni imela ne vodje ne strukture ne sprejetega programa, pač pa le dogovorno organizacijsko izhodišče, ohlapno skupno idejno-kulturno izhodišče oz. platformo in nekaj programskih točk. Te so se idejno nanašale na promocijo alternativnih, novovalovskih, punkerskih ipd. kulturnih dejavnosti v Mariboru in okolici. V skupini so sodelovali Jože Kos Grabar, Jože Slaček, Andrej Golle, Rajko Muršič, Milko Poštrak in še nekaj drugih. Kolektiv je začel delovati konec 1983 in je med drugim pripravil nekaj fanzinsko ukrojenih publikacij z glasbenimi, likovnimi in leposlovnimi vsebinami. Prvi tak fanzin je v samozaložniški nakladi 70 fotokopiranih izvodov izšel na kulturni praznik dne 8. 2. 1984, njegov naslov je bil "Inkriminalni produkt". Istega leta je izšel fanzin s prevodi pesmi punk skupine Dead Kennedys, v maju 1987 "Brum inkriminalnih živcev", jeseni 1989 pa "... in.kri.terminal ...". Inkriminalni kolektiv je bil preko svojih članov neformalno zastopan v vseh ostalih takratnih alternativnih projektih, ki so imele množično medijsko usmeritev (glasbeni večeri in koncerti v Klubu mladih in v Glasbeno-scenski delavnici Gustav (v kleti Doma ustvarjalnosti mladih), Radio MARŠ, Kmečke in rockodelske novice). Inkriminalni kolektiv ni imel svojih prostorov, tehničnih sredstev ipd., njegov neformalni domicil oz. kraj zbiranja sodelavcev so bili prostori Kluba mladih. Kot kolektiv je bil bolj kulturno-umetniško radikalen od npr. K'r'N-ja, MARŠ-a in MKC-ja.

Kar se tiče neodvisne fanzinske produkcije, je treba omeniti tudi periodično publikacijo "Bla bla bla", ki so jo na križišču ZSMS in punka v tistem času pripravljali mladinci in mladinke, delujoči v okviru Osnovne organizacije (OO) ZSMS in glasbenega kluba Trate blizu Sladkega vrha. Fanzinsko ukrojene publikacije so spremljale tudi izdaje neodvisnih glasbenih izdelkov, pri čemer je šlo predvsem za dejavnost založbe Marzidovshek Minimalaboratorium (MML; fanzin ob izidu kompilacijske kasete Steyer comp in publikacija Štajerski poročevalec, oboje iz leta 1985).

V zvezi z založniško dejavnostjo je treba omeniti tudi založbo Front rock, ki jo je zasnoval in vodil Dušan Hedl. Konec '80 let XX. stoletja se je začela ukvarjati z izdajanjem plošč glasbenih skupin iz lokalne, regionalne in širše, tudi mednarodne alter-scene.

V zvezi s fanzinskimi ipd. publikacijami, ki so omenjene zgoraj, je treba poudariti, da je bil njihov domet omejen spričo skromnih denarnih sredstev njihovih tvorcev, relativnega medijskega amaterizma, nerazvite distribucijske mreže in nizkih naklad. Omenjene publikacije so bile pomembne predvsem za notranje konstituiranje alter-scene, za učinek le-te navzven pa je bila pomembnejša njena publicistično-novinarska zastopanost v reviji Mladina, študentskem časopisu

Katedra in dnevniku Večer. Poudariti je treba, da je Mladina poleg več člankov o protagonistih mariborske alter-scene objavila tri samostojne tematske priloge: leta 1984 o pobudi za ustanovitev mladinskega radia v Mariboru oz. za širitev slišnosti Radia Študent po Sloveniji, leta 1985 o Kmečkih in rockodelskih novicah in leta 1986 o štajerski alternativni sceni.

Pisci, ki so napisali največ člankov o sceni ali so največ uredniško pripomogli k pripravi raznolikih publikacij, so bili (po abecedi): Peter Tomaž Dobrila, Vasja Eigner, Darja Farasin, Andrej Fištravec, Dušan Hedl, Jože Kos Grabar, Mario Marzidovšek, Rajko Muršič, Milko Poštrak, Aleš Razpet, Bojan Tomažič in drugi.

Na področju **družbeno-politične angažiranosti in esejistike** je treba izpostaviti pisce iz kroga študentskega časopisa Katedra, organizatorje ciklusa javnih predavanj pod skupnim nazivom "Odprta univerza" in družboslovno podkovani del piscev iz kroga K't'N. Imena oseb, ki stojijo za prej navedenim, so: Andrej Fištravec, Igor Kramberger, Dragica Korade, Sašo Dravinec, Samo Resnik, Silvo Zapečnik, Rajko Muršič, Edmund Türk in še nekatera druga.

Na področju **leposlovja** je bila v začetku '80 let dejavna literarna skupina Čevlji (Marko Klasinc, Bojana Kunst, Andrej Adam, Boris Kuntner ...), kratkoživo "Literarno stojnico Trava" je zasnoval Zdenko Kodrič, ob koncu '80 let pa so se mladoliterati začeli zbirati v okviru MKC Črke, literarne sekcije MKC Maribor (Jože Kos Sine, Aleš Friedl, Karmen Zupančič, Laura Munda, Lidija Rakuša, Andrej Golle, Bojan Schwentner, Stanka Devjak, Breda Slavinec, Sabina Hvastija ...). Opazneje literarno dejavni so bili nekateri povsem samostojno delujoči posamezniki (Bojan Sedmak, Dragan Potočnik, Vesna Rečnik, Peter Andrej, Tomaž Brenk ...). Vendar je treba opozoriti, da je le manjši del prej naštetih literatov in literatinj stremel k produkciji takšnih literarno-estetskih učinkov in predvsem vsebin, ki bi jih povezovala z nosilnim jedrom alter-scene v Mariboru.

KJE?

Na splošno lahko rečemo, da so bile prostorske možnosti za druženje, izvedbo prireditev in za kulturno-umetniško produkcijo (npr. vadbeni prostori za glasbene skupine) alter-scene v '80 letih v Mariboru in njegovi okolici precej slabe. To je bil prav gotovo eden od bistvenih razlogov, zaradi katerih se scena ni mogla razvijati in rasti tako, kot bi se sicer lahko.

Med najpomembnejšimi, relativno stabilno delujočimi shajališči je bil **Mladinski klub oz. disko Trate**, od Maribora oddaljen 28 km. Prostore tega kluba so si tamkajšnji mladinci (pretežno člani punk bendov Džumbus in Butli, kasneje CZD) v okviru OO ZSMS Trate s prostovoljnim delom uredili v zgradbi nekdanjega parnega mlina.

Sorodno shajališče tistemu na Tratah je bila v Ruška mladinska kulturna klet, kratko **Ruml kukl**, od Maribora oddaljena 11 km. Vsebinska zasnova dogajanja v njej je bila za razliko od kluba na Tratah le občasno alternativna. Prostore Ruml kukla so si ruški kulturniško navdahnjeni mladinci s prostovoljnim delom in ob finančni podpori lokalne organizacije ZSMS uredili v kleti nekdanje postaje Ljudske milice. Tu so bili poprej, v času druge svetovne vojne oz. okupacije, jetniške celice.

V samem Mariboru je v '80 letih **Klub mladih** doživljal zaporedna zaprtja in odprtja, čemur so botrovali raznoliki objektivni in subjektivni razlogi. Alternativna oz. mladokulturna mariborska mladež se je spričo tega morala znajti po svoje: poleg rednega obiskovanja klubov na Tratah in v Rušah so svoje koncerte in druge prireditve organizirali na neobičajnih prizoriščih (v podhodu v sosesi S-23, v dvorani podjetja Nigrad, v knjigarni Mladinske knjige, v prostorih Krajevne skupnosti Košaki, v razstavišču Avla na I. gimnaziji ...). V letih 1987 je alter-scena pridobila klubski prostor v kleti Doma ustvarjalnosti mladih (**Glasbeno-scenska delavnica Gustav** s koncertnim prizoriščem in vadbenimi prostori za glasbene skupine) in leta 1988 v polkleti Kluba mladih galerijski prostor (formiranje **Galerije 88** pod vodstvom njenega začetnika in snovalca Dušana Hedla). Oboje je pomembno prispevalo k temu, da je bil ob koncu '80 let ponovno aktiviran prostor Kluba mladih oz. nastajajočega **Mladinskega kulturnega centra (MKC) Maribor**. Takrat je tudi alter-scena 'prevzela' to insitucijo od svojih klasično-rockersko usmerjenih predhodnikov in njen program zasnovala na novih, svojih vsebinskih izhodiščih. Delno je alter-scena za svoje glasbeno-plesne večere in koncerte uporabljala tudi dvorano Študentske komune (**ŠTUK**).

Jože Slaček, predlog za logotip in znak Glasbeno-scenske delavnice Gustav, 1987

Mariborska alter-scena je premogla povezave s **sorodnimi scenami** iz nekaterih drugih krajev in mest po Sloveniji ter takratni Jugoslaviji, vendar so bile te povezave občasne in povečini omejene na predstavitve ustvarjenega (koncerti, razstave, literarni večeri, performansi ...). Tako so obstajali kulturno-izmenjevalni stiki z ustvarjalci iz Ljutomera, Celja, Žalca, Ljubljane, Idrije ..., pa tudi iz mest v drugih jugoslovanskih republikah: iz Pule, Reke, Beograda, Sarajeva, Čakovca Kljub temu lahko rečemo, da je bila mariborska alternativna scena relativno avtonomna in samorazvijajoča se. Nobena od drugih scen nanjo ni vplivala v večji meri, je pa od ustvarjalcev iz drugih krajev Slovenije in Jugoslavije, v pomembni meri pa tudi iz zahodne Evrope in ZDA, scena nenehno srkala informacije, vtise, nove pristope in vse to na sebi lasten, preustvarjen način vključevala v svojo delovanje.

KAKO?

Kolikor že je bilo dogajanje in ustvarjanje znotraj alter-scene v Mariboru in okolici v '80 letih raznoliko, je vendarle premoglo dovolj razvidno skupnega. To skupno je bilo nasledek relativno intenzivnih medosebnih in sovplivno-ustvarjalnih druženj 'kadrovskega jedra' scene, prav tako pa nasledek širšega, relativno homogenega mednarodnega alter-kulturnega ustvarjalnega miljeja. Tisto, kar je bilo skupnega v mariborski alter-sceni in hkrati povezujoče jo z drugimi scenami v Sloveniji, Jugoslaviji in po Evropi ter obeh Amerikah, so bila predvsem **vrednostna izhodišča ustvarjanja** oz. oblikovanja prevladujočega 'izraza scene'. Ta izhodišča so se prej kot v vsebini ali formi odražala v pristopu k tvorbi kulturnih in umetniških učinkov, v pristopu torej, ki je bil novatorski-'novovalovski', išoč, samosvoj/avtonomen, kritičen, večkrat tudi radikalnem, celo napadalen, pa obenem zajemajoč iz lokalne in regionalne kulturno-zgodovinsko-etnološko-antropološke izkušnje. Razpon konkretnih pristopov skupin in posameznikov znotraj opisanega skupnega 'načinovnega risa' je bil širok in slej ko prej opredeljen s parametri slojno-socialno-ekonomske in generacijske pripadnosti, urbanosti-suburbanosti, izobrazbe in kulturno-umetniških izkušenj oz. izbrušenosti posameznih ustvarjalcev. Spričo razlik v 'vrednostih' prej omenjenih parametrov ni nenavadno, da so bili posamezni deli alter-scene deloma 'neuglašeni' ali mimobežni glede na druge dele te scene.

Mnogi projekti in dogajanja, porojena znotraj alter-scene, so nastajala v kontekstu **zanesenjaštva** in veselja nad skupnim **druženjem** ter (generacijskim) udejstvovanjem. V le-tem pa je bilo možno pri posameznikih opaziti tudi svojevrstne, bolj tradicionalno ukrojene pristope. Tako je občasno v

delih alter-sceni prihajalo do nedogovornosti, notranjih konfliktov, interesnih navzkrižij in tudi do hierarhično-avtoritativnih, patriarhalnih ter mačističnih pojavov.

Posebno vprašanje se nanaša na to, kako je alter-scena razumela družbene spremembe v '80 letih XX. stoletja, sredi katerih je delovala in katerih protagonist je sama – naj se je tega zavedala ali ne – bila. Ali se jih je ustrezno zavedala? Jih je dovolj globoko poznala? Je mar vedela, kam skupni družbeni 'pes taco moli'? In vprašanje je tudi, ali si je (vsa) alter-scena kot celota takrat želela takšne družbene transformacije, do kakršne je nato v '90 letih XX. stoletja dejansko prišlo (ponovna vpeljava kapitalizma, vzpon nacionalizma, prekinitev kulturnih stikov oz. izmenjave z alter-scenami v drugih jugoslovanskih mestih ...). Avtor tega prispevka menim, da se večinski del alter-scene tektonike takratnih družbenih sprememb ni zavedal in tudi ni vedel, v kaj vse te spremembe vodijo.

IZBOR AVTORJEVIH ČLANKOV, NANAŠAJOČIH SE NA ALTERNATIVNO SCENO V MARIBORU IN OKOLICI V '80 LETIH XX. STOLETJA

Avtor pričujočega prispevka sem v '80 letih prejšnjega stoletja in v letih kasneje sam ali v sodelovanju s soavtorji pripravil več člankov in prispevkov, v katerih je bila predstavljena, opisana in/ali analizirana takratna mariborska alter-scena, njeni protagonisti, prireditve in (lokalno ali širše) dogajanje, ki ga je scena generirala oz. bila z njim tako ali drugače povezana. V nadaljevanju je seznam teh člankov. Dodane so publikacije in fanzini kot kolektivna dela več urednikov oz. avtorjev. Seznam je razporejen zaporedno po letih objave članka oz. izdaje posamezne publikacije.

1984

Kos, Jože (ur.), Slaček, Jože (ur.), Golle, Andrej (ur.): *Inkriminalni produkt (fanzin)*. Inkriminalni kolektiv in MKC Maribor, 8. 2. 1984.

Kos, Jožef: *Zapostavljena kreativna glasba (podnaslov: Kaj so izgubili tisti, ki niso prišli na okroglo mizo "Medijska ponudba glasbe pri nas"?)*. Večer, 6. 2. 1984, 4.

Štrajn, Darko (ur.), Bogataj, Boris (ur.), Kos, Jože, Poštrak, Milko, Fištravec, Andrej, Golle, Andrej, Slaček, Jože, Štefanič, Borut: *Medijska ponudba glasbe pri nas – s poudarkom na razmere v štajerski metropoli*. Mladina, priloga Prizma, št. 3, 1984.

Kos, Jože, Unuk, Jana, Kostajnshek, Truda, Poštrak, Milko: *Prevodi pesmi Dead Kennedys*. Mladina, april 1984, 36–37.

Kos, Jože: *Kako poslušati množično popularno glasbo?* Katedra, 8/9–1984, 6.

1985

Kos, Jože: *Kmečke in rockodelske novice – kako naprej?* Katedra, 7–8/1985, 4.

Kos, Jože, Praprotnik, Matjaž, Vehovar, Urban, Dobrila, Peter Tomaž: *Masaker: Dol z bando!*

Mladina, 40/1985, 38–39.

Kos, Jože: *Koncertni izbruh električnega kolaža (podnaslov: Alternativna godba v severovzhodni Sloveniji)*. Mladina, 40/1985, 38–39.

Kos, Jožef Mol: *Alternativna godba v Mariboringu*. Kmečke in rockodelske novice, 8–9/1985, 21–22.

Kos, Jože Sine: *Govori Soft&Simple*. Kmečke in rockodelske novice, 8–9/1985, 26–27.

KOS, Jože: *Kolonija židanih spojev besed (aforizmi)*. Kmečke in rockodelske novice, 8–9/1985, 30.

Kos-Grabar, Jožef: *Odstopna izjava v. d. odgovornega urednika K'N'R novic*. Kmečke in rockodelske novice, 8–9/1985, 34.

1986

Kos, Jože: Intervju: *Mario Marzidovšek (podnaslov: Art, zvok, ambient, dizajn, performans, hapening, akcija)*. Mladina, 16/1986, 24–25.

Kos, Jože: *Drugačne glasbene novitete na Spodnjem Štajerskem*. Mladina 22/1986, 39.

Kos, Jože: *Quartet oblastvenih virusov (aforizmi)*. Kmečke in rockodelske novice, 10/1986, 15.

Kos, Jože (sek/stroy intervjuji): *Narode, čuj i počuj! Vse in še več o Mladinskem kulturnem centru Maribor*. Kmečke in rockodelske novice, 12–13/1986, 6–8 in 17.

Kos, Jože (sek/stroy antipolitika): *Izbruh potlačene drugačnosti*. Kmečke in rockodelske novice, 12–13/1986, 20.

Kos, Jože (sek/stroy estetika): *Abbildungen Variete v Študentu*. Kmečke in rockodelske novice, 12–13/1986, 22.

Kos, Jože (sek/stroy predelava labodov): *Swans v dvorani LJ Študentskega naselja*. Kmečke in rockodelske novice, 12–13/1986, 23.

Kos, Jože (sek/stroy delegat): *Po XII kongresu ZSMS – delegati jezdimo jadrno*. Kmečke in rockodelske novice, 14–15/1986, 8–9.

Kos, Jože (Sek/stroy Mura): *Množična rock fešta, Mura – fuck off*. Kmečke in rockodelske novice, 14–15/1986, 10.

Kos, Jože (Sek/stroy – Laibach, Laibach – Sek/stroy): *Krst pod Triglavom*. Kmečke in rockodelske novice, 14–15/1986, 24–25.

Kos, Jože (Glasbena sekcija MKC MB): *Utemeljitev potrebe po vadbenih prostorih za mlade mariborske glasbene skupine*. Kmečke in rockodelske novice, 14–15/1986, 30–31.

- Kos, Jože (Sek/stroy info): *Novo na naši alter sceni*. Kmečke in rockodelske novice, 14–15/1986, 32.
- Kos, Jože (Sek/stroy indoktrinacija): *Kakšno glasbo rolati na Mladinskem radiu?* Kmečke in rockodelske novice, 16–17/1986, 8.
- Kos, Jože (Sek/stroy urbanit): *Hočemo svoj prostor v Domu ustvarjalnosti mladih*. Kmečke in rockodelske novice, 16–17/1986, 9.
- Kos, Jože (Sek/stroy propaganda): *Nastopila je Božjast (podnaslov: Predvojaška veseloigra s koncertom)*. Kmečke in rockodelske novice, 16–17/1986, 14–15.
- Kos, Jože (Sek/stroy): *Mladokulturne novice*. Kmečke in rockodelske novice, 18–19/1986–1987, 6–8.
- Kos, Jože: *Drugačna kultura mladih kot eden od načinov preboja splošne utirjenosti družbenega dogajanja in človekovega življenja pri nas : referat na XII. kongresu ZSMS*. Novo mesto, maj 1986, nepubl.
- Kos-Grabar, Jožef: *Mariborska alternativno-prostorska bolečina. Prispevek za simpozij ob Novem rocku 1986 na temo realni prostoru drugačnosti*. Ljubljana, 29. 8. 1986, nepubl.
- Štrajn, Darko (ur.), Kos-Grabar, Jožef (ur.), Dobrila, Peter Tomaž (ur.), Hedl, Dušan (ur.), Vehovar, Urban (ur.): *Spet alternativna scena*. Mladina, priloga Prizma, št. 4, 1986.

1987

- Kos, Jože (Natty Dread Sek/stroy): *V Ljubljano po kulturo: Misty in roots v Hali Tivoli*. Kmečke in rockodelske novice, 20/1987, 5.
- Kos, Jože (Sek/stroy frekvenca): *Zvočne delavnice radia MARŠ*. Kmečke in rockodelske novice, 20/1987, 4.
- Sek/stroy IQ-bit (Kos, Jože): *Družbena trpkost (aforizmi)*. Kmečke in rockodelske novice, 20/1987, 7.
- Kos, Jože. *Laibach v Ljubljani*. Kmečke in rockodelske novice, 22/1987, 8.
- Kos, Jože. *Rock v Ljubljani – Šest opomb ob nastopu skupine Nick Cave and The Bad Seeds*. Kmečke in rockodelske novice, 22/1987, 9.
- Kos, Jože: *Avantkurent – Rajko Muršič in kompanija v Klubu mladih*. Kmečke in rockodelske novice, 22/1987, 10.
- Kos, Jože: *O nastopu Petra T. Dobrile*. Kmečke in rockodelske novice, 22/1987, 11.
- Kos, Jože: *MML jezdi k svetlobni hitrosti*. Kmečke in rockodelske novice, 22/1987, 12.
- Kos, Jože: *Zvočne delavnice Mladinskega radia Maribor (MRM)*. Kmečke in rockodelske novice, 22/1987, 12.

Kos, Jože bas: *Štafeta in "Gustav" – začetek vrtenja prvega MB rock kluba*. Kmečke in rockodelske novice 23–24/1987, 14–15.

Kos, Jože Bas: *Glasbeno-scenska delavnica MKC Maribor – programska izhodišča – osnutek*. Kmečke in rockodelske novice, 23–24/1987, 15.

Kos, Jože: *Mladokulturne novice*. Kmečke in rockodelske novice, 25/1987, 8–9.

Kos, Jože: *Posebno in konkretno o alternativni mladinsko-kulturni sceni v Mariboru*. Kmečke in rockodelske novice, 25/1987, 10.

Kos, Jože (ur.): *Brum inkriminalnih živcev*. Kmečke in rockodelske novice, maj 1987.

Kos, Jože: *Estetski propad zabavne glasbe (nadnaslov: Theodor W. Adorno: Uvod v sociologijo glasbe)*. Večer, 4. 3. 1987.

Kos, Jože: *Rijeka – Paris – Texas*. Večer, 19. 9. 1987.

Kos, Jože: *Bajka o razsežnostih disko kulture mladih starcev*. Katedra 6–7/1987, 17.

Kos, Jože: *Za mrtvilom obeti, za obeti...? (podnaslov: Javno druženje mladine v Mariboru in okolici)*. Mladina 12–1987, 30–31.

Kos, Jože: *Proti občini sivini z novimi tvorbami (nadnaslov: Spet ta kult-ura!, podnaslov: Usmeritve za kulturno zelenitev Maribora)*. Večer, 11. 7. 1987, 23.

Kos, Jože: *"Centri za dehumanizacijo so povsod okrog nas"*. Katedra, 10–11/1987, 19.

Kos, Jože: *Mladi ustvarjalci kreativno skupaj (nadnaslov: Glasbeno-scenska delavnica MKC Maribor – Klub "Gustav"; podnaslov: Programska izhodišča za delovanje)*. Večer, 13. 7. 1987, 4.

Kos, Jože: *Za kreativne aktualne zvoke (nadnaslov: Radijski projekt mladine)*. Večer, 31. 7. 1987, 5.

1988

Kos, Jože bas: *Mladokulturne novice*. Kmečke in rockodelske novice 26–27/1988, 8–9.

Kos, Jože Bas (Shizoid Sek/stroy): *Mladokulturne*. Kmečke in rockodelske novice, 28–29–20/1988, 8–9.

Kos, Jože: *Glasba ni glasba*. Večer, 2. 4. 1988.

Kos, Jože: *O "zgodovini" Gustava. V: Hedl, Dušan, Agonija Gustava (fanzin)*. Mladinski kulturni center Maribor, oktober 1988, 8–9.

Kos, Jože: *Sek/stroy glasba*. Katedra, 2/1988, 29.

Kos, Jože: *Mizar, jasno! (nadnaslov: Koncert slovensko-makedonske zveze)*. Katedra, 4/1988, 27.

Kos, Jože: *Pleroma + Batcuns + The Heart's + Pure Laine = Skupaj/Zusammen (podnaslov: Koncert štajerske zveze)*. Katedra, 4/1988, 28.

1989

Kos, Jože: *Blind evil v živo!*. Katedra 9/1989, 14.

Agitprop MKC (Kos Grabar, Jože): *Pravilna uporaba Mladinskega kulturnega centra Maribor*. Katedra 9/1989, 15.

Agitprop MKC (Kos Grabar, Jože): *Klub MKC*. Katedra 9/1989, 15.

Kos, Jože: *Primer MKC*. Večer, 26. 6. 1989.

Hedl, Dušan, Kos, Jože: *"West side story" na mariborski način*. Večer 17. 11. 1989, 19.

Kos, Jože (ur.), Slaček, Jože (ur.), Hansen, Jakob (ur.): ... *In.kri.terminal...* (literarni fanzin). Mladinski kulturni center Maribor, 1989.

Kos, Jože: *Alternativna kulturna zajednica u severoistočnoj Sloveniji 1982–87*. Potkulture (Beograd), 4–1989, 83–85.

Kos, Jože Bas: *Center za dehumanizacijo (nadnaslov: Proslavljamo izid plošče "Izdaja"*. Katedra, 6/1989, 13.

Kos, Jože: *Primer MKC*. Večer, 26. 6. 1989.

Hedl, Dušan, Kos, Jože. *"West side story" na mariborski način (nadnaslov: Proti cenenemu senzacionalizmu)*. Večer, 17. 11. 1989, 19.

1998

Kos, Jože: *Publicistična samoupodobitev Štajerske alternativne scene v letih 1984–1990*. V: *Beranič, Gorazd, Bozi, Karno, Sprav'mo se kam! : vodič po rock kulturi severovzhodne Slovenije*. KURD V okovih, Vebo, 1998, 11–13.